

Miran MOŽINA

Esej o umiranju in oživljanju na obroke

Essay on death and resuscitation

Eden od močnih prijetnih spominov mojega otroštva je, ko me je mama pokrila z odejo. Spomini so še iz tistih let, ko nisem hodil v šolo in je bilo »veliko« kopanje približno enkrat na teden. Takrat mi je tudi umila glavo in mi lase sušila s fenom. Puhanje toplega zraku me je božalo ne le po glavi, ampak celega, da se mi je ježila koža od ugodja, posebno pozimi, ko je bil kontrast med toplim zračnim tokom iz fena in mrzlim zrakom v sobi, bolj izrazit. Mama je s konicami prstov drsela sem in tja po mojem lasišču, kar mi je sprožalo valove prijetnih občutkov po celem telesu. Ob velikem kopanju je tudi menjala posteljnino, oblekel sem zlikano pižamo. Vse je bilo sveže in diseče. Ko sem se vlegel v posteljo, je bila hladna, vendar sem čutil sladko pričakovanje, da se bo kmalu ogrela, potem ko me je pokrila z odejo do vratu in se z roko sprehodila po robovih odeje, jih »zatlačila«, da bi me zaščitila pred mrzlim zrakom. Zdaj vem, da me ni ovijala le z odejo, ampak tudi s svojo pozornostjo in z ljubeznijo. Pozimi sem velikokrat slišal, kako je okoli hiše zavijala mrzla burja ali pa sem poslušal šum dežja. Zavedanje teh zvokov in šumov se je povezovalo s predstavo, da je tam zunaj mrzel svet, kar je še povečevalo užitek v hkratni zavesti, da sem na varnem, na toplem, notri, tesno pokrit in da me bo iz te toplote in varnosti kmalu odneslo v spanec.

Odkar sem vstopil v petdeseta leta, se odeja, ki me je v dvajsetih, tridesetih in štiridesetih, ščitila pred strahom povezanim s smrtjo, vse bolj tanjša. V njej so nastale luknje, skozi katere me obiskuje hlad, ki prihaja iz nekega velikega nedoumljivega prostora. Ko iz njega zaveje lahen piš ali močnejši sunek, me prestavi iz časovne premice, ki teče od včeraj v jutri, in me pribije v sedanji trenutek. Umiram na obroke. Skoraj vsak dan. Vse bolj pogosto. Bolj intenzivno pa ob vsakem poslavljanju.

Na primer. Pred letom dni me je zapustila ljuba. Nenadoma je odrezala. Nisem bil pripravljen. Kot bi dobil od izkušenega boksarja udarec v brado. *Knock out*. Sem se pobiral, vstajal, a znova in znova padal. Dobesedno. Večkrat na dan so namreč prihajali valovi, ko mi je življenjska energija in volja ugasnila. Kot bi obrnil stikalo. Roke in noge so postale mlahave, celo telo kot prazna vreča, in najbolj mi je pomagalo, če sem čim prej legel ali sedel. Če to ni bilo mogoče, sem skrajno upočasnil korak, da sem hodil kot starček, ki komaj premika noge in se mora opirati na palico. Ko hoja ni več usmerjena k cilju, ampak postane samo ta korak in naslednji korak in naslednji korak...

Imam rituale, ki mi pomagajo žalovati. Eden je, iti vsak dan v naravo, v samoto med drevesa, trave, med nebo in zemljo, da se odpnem od pritiskov delovnega urnika. Da dam doživljanju prosto pot, da se odprem v trenutek, karkoli prinese. Tako sem neki dan šel v Tivoli. Bil je vroč poleten dan, mene pa je od znotraj nenadoma začelo tresti od mraza. Sedel sem na klopcu, se nato vlegel in čakal, da je val šibkosti minil. Potem žalost, nekaj solz, ob katerih se je spet vključil notranji grelec. Kup slik pred notranjim očesom, o najinih prijetnih, izpolnjujočih trenutkih, ki

sva jih imela. Zakaj konec? Zakaj še en brodolom v mojih ljubezenskih poizkusih? Zakaj je bilo dobrega zanjo premalo? Zakaj, zakaj... Odprem knjigo o žalovanju, berem, da bi bolje razumel. Vem pa, da bom na koncu od branja samo utrujen, da bom odložil knjigo, ker odgovora ne bom našel. Tako se res zgodi. Vse te misli, ki jih spletam v razlage, me na koncu puščajo praznega. Ni je več in je ne bo, pika, amen. Koliko časa se bom poslavljaj? Koliko časa spet vse te muke umiranja ljubezni, zapiranja še enega poglavja moje ljubezenske polomije? Koliko časa, da se bo tok hrepenenj spet usmeril na drugo? Zakaj je zanjo veliko bolj preprosto? Zakaj se ona že lahko veseli, družijo, potuje, dela, živi? Zakaj umiram samo jaz?

Vstanem in se odpravim po poti, po kateri sem kot osnovnošolec vsak dan hodil iz Rožne doline v center mesta v šolo. In nazaj. Zagledam moškega, ki se mi počasi približuje. Pripravim se, da bom šel mimo njega, morda bom še malo bolj izrazito kot običajno gledal v tla ali v stran, ker nočem, da bi videl mojo žalost, mojo odprto rano. A nenadoma prepoznam svojega starega znanca, ki ga nisem videl kakšnih trideset let. Še vedno stanuje v bližini hiše, v kateri smo živeli v Rožni dolini. »Jože!« presenečeno vzkliknem, ker me njegova pojava zadene kot strela iz jasnega – zagledam namreč starčka. Kot bi nekdo potegnil odejo iz mene in bi me stresel zimski hlad noči. Smrt je dihnila svojo ledeno sapo vame tako neposredno, da mi je zadrgnilo grlo, ker sem v tistem trenutku v njem zagledal sebe – starčka! To je bila zavest, da bom umrl. Nekaj trenutkov brez kakršnekoli tolažbe, obrambe. Razgaljen sem bil.

Besede, čisto običajne besede, ki jih izmenjujeta stara dobra znanca, ki se že veliko let nista videla, so samo še poglobljale moj občutek, da sem postarani Jože jaz sam. Pa saj ni mogoče. V najstniških in študentskih letih sva preživela nešteto tur po hribih, tudi plezala sva skupaj. On je živel za hribe. Vedno me je z veseljem vzel s seboj in še danes so v meni žive slike in občutki številnih nepozabnih vzponov in spustov. Prav on je bil tisti, ki mi je pokazal divjo lepoto naših gora zunaj označenih poti. Rad je lezel prav tja, kamor večina ne hodi.

Povedal mi je, da je gornišstvo obesil na klin. Da je star oseminsedemdeset let in zaradi obrabljenih kolen in kolka ne more več. Za slovo je šel na Triglav pred dvema letoma. Pa saj ni mogoče, si mislim. Nekaj v meni tega ni moglo dojeti. Ni mogoče, da se tudi moja hoja po hribih neizogibno končuje. Sicer je govoril lahkotno in ob malomarnem gibu roke dejal, da je bilo dovolj. Da si je hribov privoščil v polni meri in da je treba enkrat tudi nehati. Pa sem vedel, da je to samo del njegove odeje. Vedno je bil tak, da si ni dovolil čustev, da je vse obračal v humor, lahko je ure in ure pripovedoval vice. Eden tistih, ki se bo tudi smrti do zadnjega diha smejal v brk. Nobenega smisla nisem videl v tem, da bi mu povedal, kako sem prav ta trenutek doživel vso razgaljenost pred obličjem smrti. Kot nedolžen otrok sem zagledal njegov postarani obraz in skozenj minljivost vsega živega. Nobenega sočutja bi ne dobil, če bi mu to povedal. Zato sem molčal in kimal in povedal nekaj konkretnih dejstev o svojem trenutnem življenju in letih, odkar se nisva videla. Jaz bi še ostal z njim, ga celo spremil do doma, a mi je kljub prijaznemu tonu kmalu dal vedeti, da sva zaključila in je odšel naprej.

Ob tem, ko mi je govoril, sem se spomnil na svojo ljubo, s katero sem znova precej oživil hojo po hribih. To je bil eden od tistih lepih delov najinega odnosa, od katerega sem se težko poslavljaj. Seveda sem ji pripovedoval tudi o Jožetu in najinih podvigih. Ona pa mi je večkrat rekla: »Vem, da imam samo še nekaj vikendov, ko bom lahko šla v hribe. Nočem jih zamuditi.« Prav ona me je spominjala na minljivost. Večkrat nama je uspelo priključiti prosti soboti in nedelji še petek. Takrat je bilo še posebej sladko, ko sva se opravičevala tistemu delu sebe, ki bi hotel še več delati za službo in pred katerim sva se, oba celo življenje garača, čutila rahlo kriva, da si privoščiva nadure prostega časa: »Samo še par petkov imava!« je postalo najino geslo. Samo še

par petkov, ko naju noge še nesejo v breg in navzdol. Samo še par petkov za moje, tvoje in najino življenje. Samo še par petkov za korake, dihe, poglede, dotike...

Potem, ko sva se z Jožetom poslovila, sem nadaljeval po šolski poti svojega otroštva in najstniških let. Kako je moglo tako hitro miniti? Saj je bilo včeraj. Zdaj pa sem že zguban, vsak dan bolečine in krč v hrbtu, ki ga moram stalno mehčati, zaradi krhanja zob sem skoraj vsak mesec pri zobozdravniku, dviganje moje moškosti je postalo precej bolj nepredvidljivo, na podplatih je koža takoj suha in poka, če je ne mažem, medtem ko sem se še pred nekaj leti postavljaj, da ne potrebujem nobene kozmetike in krem... Pred kratkim mi je rekla znanka iz šolskih dni, ki me je videla na televiziji v nekem intervjuju, kako si bil lep, ti in Erazem sta bila najlepša v razredu, zdaj pa je tudi tebe obdelal čas. Ko sem jo ob tem gledal, sem si tiho mislil, da zanj to vsekakor velja, medtem ko je v meni hotelo nekaj protestirati, da je moj notranji občutek prav obraten, ker se počutim vse mlajši, čeprav sem raje molčal, saj o tem fenomenu, da se za starim obrazom lahko skriva mlad občutek, že vrabci čivkajo. »Če se počutiš vse mlajši, je samo še en dokaz več, da se staraš. Ta občutek je del odeje, ki te ščiti pred vse bližjo prisotnostjo smrti,« sem si rekel tiho v sebi.

Hvaležen sem, da umiram po malem, na obroke. Da se vsak dan lahko zavem, da se posla-vljam, da padam, neizogibno, kot poje moj ljubljeni Rilke v pesmi Jesen:

Vsi padamo. Ta roka, te oči.

Vsem je zapisan padec: neizbežno.

Protislovno, a vendar, ko padam, se razpiram v večjo intenzivnost doživljanja, v več življe-nja. Trenutki bolj neposrednega stika s smrtjo, ki so lahko bolj gosto posejani v obdobjih žalo-vanja, so hkrati trenutki močnejšega doživljanja, zato se tudi bolj zarežejo v spomin. Tako da je umiranje na obroke po neki čudni logiki hkrati oživljanje.

Verjetno se v tej zakonitosti skriva tudi ključ za razumevanje doživetij lepote. V nobenem ob-dobju svojega življenja ne pomnim, da bi doživljal toliko pljuskov lepote kot v svojih petdesetih. V zadnjem mesecu dni na primer, odkar smo vstopili v pomlad, me skoraj vsak dan prevzamejo drobni, vsakdanji vtisi – vse večje sveže bohotenje zelenja in cvetja, ptičje petje, veter, v katerem vse bolj ugaša zimski hlad, svetloba dneva, ki se širi na račun noči, nikoli ponavljajoča se igra oblakov itn. Ti vtisi včasih postanejo tako močni, da se zlijejo čez rob tistega, kar se mi zdi, da lahko v določenem trenutku dojamem. Kar prepolno postane. Podobno kot se je dogajalo Jepu Gambardeli v filmu *Velika lepota (La grande bellezza)*, ki mu je lahko popolnoma vsakdanji pri-zor na ulici nepričakovano zasijal v presunljivi lepoti. Ob gledanju tega filma, kjer sem doživel niz podobnih trenutkov kot ob srečanju z Jožetom, sem se zavedel, da je lepota tako neverjetno blizu nesmisla, ki muči Jega v njegovi eksistencialni krizi, tako blizu bolečini, zaradi katere ga nepričakovano oblijejo solze, tako blizu ljubezni, ki njega in vse nas zna očarati, začarati in bu-tniti ob tla, tako blizu tistemu, zaradi česar vztrajamo, ko nas po padcih nekaj spet dvigne, tako blizu tistemu, čemur pravimo »smrt«.